

198645

1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu

The 1st International Symposium
on Culture of Akhism and Kirsehir

15-17 EKİM | OCTOBER 2008 KIRŞEHİR
- BİLDİRİLER -
Cilt II

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphane	
No:	198645
s. No:	301.4 ULU.A

Kırşehir, Eylül 2011

GEÇ ORTAÇAĞ
HABERLEŞME TARİHİ AÇISINDAN
AHİ TEKKELERİ

AKHI CONVENTS FROM
THE VIEW OF LATE MEDIEVAL
AGE COMMUNICATION HISTORY

Arş. Gör. Serkan ŞAVK
İzmir Ekonomi Üniversitesi
İletişim Fakültesi
savkserkan@ieu.edu.tr

ÖZET

Ortaçağlar boyunca haberleşme ve bilgi akışı, çok farklı yöntem ve araçlarla sağlanıyordu. Devletlerin kendi haber alma ihtiyaçlarını karşılayan farklı kapsam ve gelişmişlik düzeylerinde haberleşme teşkilatları bulunuyordu. Devlet teşkilatı dışındaki toplumsal gruplar, haberleşme gereksinimlerini başka vasıtalarla sağlamak durumundaydılar. Her bir toplumsal grup ya da örgüt, kendi yapısından kaynaklanan bir haber alma sistemine sahipti. Yine her bir toplumsal grup başka gruplar açısından bir haber kaynağı niteliği taşıyabiliyordu. Ahilik, Geç Ortaçağ Anadolu'sundaki önde gelen örgütsel yapılardan birini oluşturmak hasebiyle bu haberleşme ve bilgi akışı sistemi içinde büyük bir öneme sahiptir. Her bir Ahi tekkesinin hem diğer Ahi gruplarıyla hem de seyyah, âlim, tüccar vb. grup ve kişilerle çeşitli ilişkileri bulunuyordu. Bu ilişkiler ağı sayesinde ki Ahi tekkeleri, haber alma ve haberin dağılımı süreçlerinde çok önemli bir fonksiyon taşıyordu. Tebliğde, söz konusu dönemin başlıca tarihî kaynaklarından hareketle, Ahi tekkelerinin, haberleşme tarihi açısından taşıdığı bu rolün ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar-Sözcükler: Ahilik, tekke, haberleşme, ortaçağ

ABSTRACT

During the medieval age, communication and information flow were provided by various methods and instruments. Governments had communication organisations established for their own needs. But social groups had to solve their communication problems throughout other instruments. Every social group organisation had a communication system emanated from its own structure. On the other hand, each social group functioned as a news source for other similar groups or organizations. As one of the leading organisational structures of the Late Medieval Anatolia, Akhism had a prominent role in this communication and information flow system. Every akhi convent had various relations with both the other convents and people or groups like travellers, scholars, merchants, etc. This network enabled akhi convents to function a seminal role in the communication processes. The aim of this paper is to define this role of akhi convents in the history of communication by referring to the main historical resources of the period.

Keywords: Akhism, convent, communication, medieval age

GİRİŞ

Kültürel ya da politik işlevleri hakkındaki tartışmalar bir tarafa, ahiliğin Türk tarihindeki önemli kurumlardan biri olduğunu biliyoruz. Bu tebliğde ahiliğin farklı bir boyutuna dikkat çekmeye çalışarak ahi tekke ya da zâviyelerinin haberleşme açısından taşıdığı önem üzerinde duracağız.

Geçtiğimiz yıl, Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Doç. Dr. Rüya Kılıç'ın danışmanlığında hazırladığımız tez çalışmasında, Türkiye Selçukluları zamanında haberleşmenin nasıl sağlandığı konusunu ele aldık (Şavk, 2007). Araştırmamız kapsamında, *İbn Battûta Seyahatnâmesi* başta olmak üzere Türkiye Selçukluları tarihinin temel kaynaklarına baktığımızda, ahi tekkelerinin iletişim tarihi açısından önemli bir anlam taşıdığını gördük. Tebliğde bu tespitleri kısaca aktarmaya çalışacağız. Fakat tarihsel bağlamı belirleyebilmek için öncelikle iki ayrı noktanın üzerinde durmak istiyoruz. İlk olarak, ele aldığımız dönemde yani Geç Ortaçağ'da haberleşmenin genel nitelikler itibarıyla nasıl sağlandığından, ikinci olarak ise yine ele aldığımız dönemde Anadolu'daki sosyo-politik koşullardan bahsedeceğiz.

ORTAÇAĞDA HABERLEŞME

Telgrafın icadı, iletişim tarihi açısından çok önemli bir dönüşüme işaret eder. *Optik telgrafın* 1792'deki icadından önce haberleşme, doğrudan doğruya ulaşım koşullarına bağlıydı. Çünkü bu tarihten önce bir haberin iletilmesi, mesajın yazılı olduğu mektup, pusula ya da evrakın iletilmesini veya bu mesajı hafızasında tutan habercinin kaynağa ulaşmasını gerektiriyordu. Yani haberleşme, mesajın fizikî olarak iletilmesine dayanıyordu.¹ Ele aldığımız dönemde, yani geç ortaçağda iletişim bu şekilde sağlanıyordu.

Bu koşullar altında haberleşmeyi sağlayan başlıca unsurlar devlet teşkilatlarıydı. Antik çağdan beri büyük devletlerin sistemli posta teşkilatlarına sahip olduğu bilinmektedir (Sjoberg, 1965: 292-293). Müslüman devletlerdeki durum da farklı değildi. Emevî ve Abbasî dönemlerinde devletin *berid* adıyla bilinen bir haberleşme teşkilatı bulunuyordu. Bu teşkilat haberleşme dışında istihbarat faaliyetlerinden de sorumluydu.² *Berid* kurumunun Türkiye Selçukluları'nda mevcut olup olmadığı bu gün için kesinlik kazanmamıştır (Şavk, 2007: 37). Buna karşın kroniklerdeki kayıtlardan, devletin resmî haberleşmesini temin eden bir sistemin mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Şavk, 2007: 28-36). Nitekim Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da nitelikli bir ulaşım ağı vardı (Özergin, 1959: 55, 145-149). Bu ulaşım ağı konaklama koşullarıyla destekleniyordu.

¹ Mesajın fizikî olarak iletilmesi zorunluluğunun dışında kalan haberleşme biçimleri de vardı. Ateş, fener ya da duman yoluyla haberleşme bu biçimlerden bazılarıdır. Ancak bu tip yöntemlerin uygulamasında önemli sınırlılıklar yaşanıyordu. Bkz. Jeanney 1998: 21.

² Berid kurumu hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Köprülü 2004.

Büyük ticarî öneme sahip olan ana yollar üzerinde kervansaraylarda, ikincil dereceden önemli yollar üzerinde ise tekke ve zâviyelerde konaklanıyordu. (Turan, 2005b: 124). Bu ulaşım ve konaklama ağı, habercilerin gidiş-gelişlerini kolaylaştırarak haberleşmeyi hızlandırıyordu.

Öte yandan bu haberleşme sistemi devletin kendi ihtiyacı için kullanılıyordu. Ortaçağlar boyunca kamunun kullanımına açık bir haberleşme/posta teşkilatı görülmez. Devlet-dışı örgüt ve kişiler haberleşme ihtiyaçlarını farklı yöntemlerle karşıyorlardı. Devlet-dışı örgütlü ya da yarı-örgütlü yapılar kendi habercilerinden istifade ediyor, haberleşme ya da mektuplaşmaları bu sayede gerçekleştiriyorlardı. *Menâkib'ül-Ârifîn*'de ya da *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'nde, tarikat/tasavvuf çevrelerinin kendi habercilerini göndermeleri hakkında bir çok kayıt görmekteyiz (Ahmed Eflâkî, 1995: 73, 514, 539, 281-282; *Abdal Musa Velâyetnâmesi*: 141). Halk ise birbirinden farklı, düzensiz ancak görece çeşitliliği olan bilgi ve haber kaynaklarına sahipti. Öncelikle devletin halkla iletişimini sağlayan bazı kanallar vardı. Bu kanalların en iyi örneğini tellallar (münâdiler) oluşturur (Merçil, 2001: 149, Aksarayî, 2000: 14). Bunun dışında bir beldeden geçecek talebe, âlim, derviş, tüccar, hacı ya da seyyahlar o belde insanları için haber kaynağı ve/veya haberci niteliği kazanabiliyordu.³

XI.-XIV. YÜZYILLAR ARASINDA ANADOLU

XI. yüzyılda Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasından XIV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da belli bir siyasî bütünlük yakalamasına değin geçen dönemin biz kendi içinde bazı özellikler arz ettiğini düşünüyoruz. Türkiye Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve kuruluş devri Osmanlı tarihini kapsayan söz konusu dönemin bu sosyo-politik özelliklerini kısaca belirlemeye çalışacağız.

Birinci olarak bütün bu dönem boyunca Anadolu'nun parçalı bir siyasî yapısı vardı. Türkiye Selçuklu hükümdarları II. Kılıç Arslan⁴ ve I. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanlarında görece bir siyasî birlik sağlanmıştı. Ancak Anadolu'nun, farklı devlet ya da beyliklerin idaresi altında olması gerçeği devam ediyordu. Siyasî açıdan Anadolu'daki bu parçalı yapıyı anlamak için Türkiye Selçukluları'nın ve kuruluş devrinde Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da çağdaşı olan çok sayıdaki devlet ya da beyliği hatırlamak yeterli olacaktır. Bizans ve Latin imparatorlukları, Ermeni Krallığı, Haçlı Kontluğu, Dânişmendliler, Artukoğulları ve Eyyübîler Türkiye Selçukluları'nın çağdaşıdır. Anadolu Beylikleri zamanındaki siyasî çeşitlilik daha da belirgindir.⁵ Bu çeşitlilik Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde devam ediyordu.

³ Bahsedilen bu zümre ve kimselerin Türkiye Selçukluları zamanında haberleşmedeki rolü için bkz. Şavk 2007: 62-70.

⁴ Türkiye Selçuklu tarihinin bu devresi için bkz. Turan 1997: 688-703.

⁵ Anadolu Beylikleri zamanındaki siyasî yapı hakkında bkz. Uzunçarşılı 2003.

İkinci olarak otorite farklı ellerde toplanıyordu. Türkiye Selçukluları, kuruluş döneminde Büyük Selçuklu Devleti'ne tâbiydi. XIII. yüzyılda Moğol yönetimine bağlı hale geldiler, Anadolu'da bir Moğol valisi bulunuyordu. Buna ek olarak Selçuklu emir ve bürokratları çok önemli bir otoriteye ve iktisadî güce sahiptiler (Şavk, 2007: 24). Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki durum da buna yakındır. Beylik kendini uzun süre Selçuklu iktidarına bağlı kabul etmiştir. Ayrıca Fatih Sultan Mehmed'in zamanında, merkezî devlet etkin kılınıncaya dek devlet içindeki önde gelen beylerin önemli bir otoritesi bulunuyordu.⁶ Demek ki siyasî bir bütünlük olmadığı gibi mevcut idareler açısından otoritenin dağılımı da dağınık bir mahiyetteydi.

Üçüncüsü bütün bu dönem boyunca yani XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar Anadolu'da müthiş bir kitlesel hareketlilik vardı. Türkmen grupları, devamlı olarak Anadolu'ya göç ediyordu. "Selçuklu Türkiye'si uçları daima göçebelerin yurdu olup bu bölgeler onlar tarafından fethediliyor ve Türkleştiriliyordu. Fakat Moğol istilâsı uçlara çok daha kesif bir nüfus yığılmıştı" (Turan, 2005a: 525). Dünya tarihinin önemli olaylarından Haçlı Seferleri bu dönemde gerçekleşti. Bu seferlerle beraber birçok toplumsal unsur Anadolu'ya taşındı. Urfa'da ve Antakya'da haçlı devletleri, İstanbul'da ise Latin İmparatorluğu kuruldu. Toplumsal ve iktisadî koşullar, Babailer İsyanı'nda olduğu gibi bu kitle hareketlerine zemin hazırlıyordu. "Çok kötü içtimâî ve iktisadî şartlar içinde yaşayan Türkmenlerin siyasî bir amaçla, yani Selçuklu saltanatını ele geçirmek üzere uygun dînî ve siyasî şartlarda gerçekleştirdikleri" (Ocak, 2000: 219) bu ayaklanma kısa sürede çok büyük bir sahaya yayılmıştı. Sarı Saltuk hadisesinde de bir kitle hareketi söz konusudur. II. İzzeddin Keykâvus, İstanbul'a giderek VIII. Mihail'e sığınmış, bir süre sonra bazı Türkmen gruplarıyla beraber Dobruca'ya yerleşmişti. (Ocak 2002: 25-26, 31). Büyük orduların katıldığı seferleri de bunlara ilave etmek gerekir. Memlûk hükümdarı Baybars'ın Moğol seferine büyük bir orduyla çıktığı ve Anadolu'da uzun süre kaldığı bilinmektedir (Cahen, 2000: 266-267). Son olarak belirtmek gerekir ki hareket edenler sadece kitleler değildi. Anadolu'da birçok seyyah, derviş, talebe, âlim ve tüccar seyahat halindeydi.

Geç Ortaçağ Anadolu'su hakkında tespit etmeye çalıştığımız bu koşulların yani parçalı siyasî yapının, otoritenin dağılımındaki çeşitliliğin ve kitlesel hareketlerin iletişim tarihi açısından anlamı nedir? Böylesi bir toplumsal ve siyasî atmosfer içinde bütün bu devlet, beylik ve grupların kendi içlerinde ve birbirleriyle haberleşmeleri beklenir. Aradaki etkileşimin önemli bir bilgi akışı yaratacağı açıktır.

⁶ Fatih Sultan Mehmed zamanında, büyük nüfuz ve iktisadî güç sahibi ailelerin etkinliğini azaltmaya yönelik olarak izlenen politikalar hakkında bkz. İnalçık 2000.

ANADOLU'NUN SOSYAL VE SİYASÎ YAPISI İÇİNDE AHİ TEKKELERİ

Ahilik kültürü hakkında düzenlenen bu sempozyumda ahilik hakkında giriş bilgileri vermeye ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz.⁷ Bununla birlikte, XI.-XIV. yüzyıllar arasında ahi tekkelerinin haberleşmedeki rolünü belirleyebilmek için söz konusu dönemde Ahiliğin taşıdığı tarihsel ve toplumsal önemden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Hiç kuşkusuz ahilik, Anadolu'da görülen önemli örgütlü yapılardan biridir. Bu "dinî-sosyal teşkilât"ın (Kazıcı, 1988: 540) bütün Anadolu sathında yaygın olduğunu biliyoruz. Ahiler; şehirlerde, köylerde ve uç bölgelerde büyük nüfuza sahiptiler. Büyük şehirlerde, farklı gruplar halinde teşkilatlanmış ahilerin müstakil zâviyeleri bulunuyordu (Kazıcı, 1988: 540). Hatta XIII. yüzyılda, Selçuklu otoritesinin iyice zayıfladığı bir ortamda ahilerin Ankara'da iktidar mevkiinde olduklarını iddia eden araştırmalar bulunmaktadır (Hacıgökmen 2002: 830-836). Benzer bir durumdan İbn Battûta da bahseder. Ünlü seyyah, Kayseri'de hükümdarın bulunmadığı zamanlarda ahilerin bir anlamda beye vekalet ettiklerini nakletmektedir (İbn Battûta, 2004: 415).

Tarihî kayıtlar, ahilerin ve ahi beylerinin buldukları beldede ne kadar itibar sahibi olduklarını ortaya koymaktadır. Sivas'ın ve yakın çevrenin beyi Alâeddin Ertenâ, İbn Battûta'yı misafir etmek istemiş ancak ahiler beyin müsaadesini alarak seyyahı tekkelerinde ağırlamışlardı (İbn Battûta, 2004: 417). Bu durum, ahilerin, Ertenâ Bey yanındaki mevkî ve itibarlarını göstermek bakımından son derece önemlidir. Hatta bunun da ötesinde, Türkiye Selçukluları zamanında bazı siyasî hadiselerin aktörleri arasında kimi ahi önderlerinin olduğunu da biliyoruz (Aksarayî, 2000: 247-248).

AHİ TEKKELERİNİN HABERLEŞMEDEKİ ROLÜ

Buraya değin; ele aldığımız dönemdeki haberleşme koşulları, Anadolu'daki sosyo-politik yapı ve ahiliğin bu yapı içindeki yeri hakkında bir çerçeve çizdik. Şimdi bu bağlam içinde Ahi tekkelerinin haberleşme açısından nasıl bir rol üstlenmiş olabileceğini ele alacağız.

Ahilik hakkında; belgeler ve Ahiliğin öz kaynakları dışında en kapsamlı bilgi *İbn Battûta Seyahatnâmesi*'nde yer alır.⁸ Bizim hareket noktamızı da bu seyahatnâmedeki kayıt ve bahisler oluşturmaktadır. Bu seyahatnâmedeki ve başka kaynaklardaki kimi kayıtlar iki hususu; birincisi ahilerin kendi içlerinde ya da başka kişi ve çevrelerle nasıl haberleştiklerini, ikincisi ahi tekkelerindeki sosyal

⁷ Ahilik hakkında başlıca iki monografi olmak üzere bkz. Çağatay 1989, Bayram 1991.

⁸ İbn Battûta ve seyahatnâmesi hakkında bilgi için bkz. İbn Battûta 2004: XXI-LIII.

ortamın haberleşme açısından taşıdığı fonksiyonu anlamamıza katkı sağlayacak niteliktedir.

Ahi Haberleşmesi

Ortaçağda haberleşmenin nasıl sağlandığını açıklarken belirttiğimiz gibi devlet-dışı teşkilatlar, haberleşmelerini kendi imkânlarıyla temin ediyorlardı. Bu haberleşme, özel haberciler vasıtasıyla olmaktan ziyade o teşkilât mensuplarından bazı kimselerin görevlendirilmesi suretiyle ya da itimat edilen başka bir takım kimselere mektup emanet edilmesi yoluyla sağlanıyordu. Mikâil Bayram'ın Sadreddîn-i Konevî ile Ahi Evren'in mektuplaşmaları hakkındaki çalışmaları bu açıdan çok aydınlatıcıdır (Bayram, 1983, 2006: 47-51). Profesör Bayram, Sadreddîn-i Konevî'nin mektuplaştığı bilinen Şeyh Nasîrüddîn'in aslında Ahi Evren Şeyh Nasîrüddîn Mahmud olduğunu tespit eder (Bayram, 2006: 49-51). Bu mektuplaşmalar, ahiler ile başka tasavvuf çevreleri arasında haberleşme sağlandığına en açık örneklerden biridir. Bayram, ayrıca bu mektupların ve Mevlânâ'dan Kırşehir'e giden bir başka mektubun daha Tacüddîn-i Kaşî adlı bir tacir tarafından ulaştırıldığını yazmaktadır (Bayram, 2006: 48-49). Bu tespit, aradaki haberleşmenin yöntemini anlamak açısından önemlidir. Buradan, mektupların bir tüccara emanet edildiğini yani habercilik vazifesini bu şahsın üstlendiğini anlıyoruz. Esasan o dönemde tüccarlara mektup emanet edilmesi ya da bazı haberlerin tüccarlardan öğrenilmesi oldukça yaygın bir durumdu (Şavk, 2007: 62-63).

Kaynaklardaki satır aralarını okumak, haberleşmeye ilişkin bazı detayları tespit etmemize yardımcı olmaktadır. İbn Battûta, Sivas'a giderken ilk olarak Ahi Bıcağcı Ahmed'in maiyeti tarafından karşılandığını daha sonra yollarına, Ahi Ahmed'den daha rütbeli olan Ahi Çelebi'nin maiyetinin çıktığını belirtir (İbn Battûta, 2004: 416). Şu halde Ahiler'in, seyyahın geleceğini haber almalarını ve onu kademeli olarak karşılamalarını sağlayan bazı haber kanalları olması gerekir.

Haber ve Bilgi Akışı Açısından Ahi Tekkeleri

Ahilik, tarikat çevrelerinden farklı düzen ve adetlere sahip olsa da Ahi tekke ve zâviyeleri toplumsal fonksiyon itibarıyla diğer tarikatlara ait tekke ve zâviyelerle benzer özellikler arz eder. Bütün zâviyelerin ortak özelliklerinden biri, yerleşme merkezlerinde veya yol üzerinde kurulmuş olsun, gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlamaktır (Ocak – Faroqhi, 1997: 468). Ahi tekkelerindeki durum bundan farklı değildir. Bu tekkelerde yolcuların yeme içme ve konaklama ihtiyaçları özenle karşılanıyordu (İbn Battûta, 2004: 415, 428, 437). İbn Battûta'nın kayıtları bu yöndedir. Seyyah; Antalya, Gölhisar, Milas, Konya, Kayseri, Sivas, Gümüşhâne, Erzincan, Erzurum, Tire, Manisa, Bursa, Balıkesir, Mudurnu, Bolu ve Sinop'ta ahi tekkelerinde misafir edildiğini anlatır (İbn Battûta, 2004: 404-405, 407, 412, 415, 417, 418, 424, 426, 428, 435, 437, 442).

Yolcular açısından ahi tekkelerinde konaklamanın yaygın bir durum olduğunu görüyoruz. İbn Battûta eserinin bazı bölümlerinde, gittiği ahi tekkesindeki yoğunluktan bahseder. Öyle ki seyyah ve beraberindekiler Mudurnu'daki ahi tekkesinde, hayvanlarını bağlayacak yer bulamamışlardı (İbn Battûta, 2004: 435).

Tekkeler, yolcuların konaklaması için hazırlanıyor ve tekkenin bulunduğu beldeden gelip geçenler ilgiyle ağırlanıyordu. İbn Battûta, Bolu'da konakladığı ahi tekkesinin çok iyi bir ısıtma sistemine sahip olduğunu belirterek şöyle der: "Allah, ... gelen ve geçene yardımını esirgemeyen, onlara kucak açan, misafirleri kendi akrabalarıymışçasına bağrına basan bu dervişlere en güzel mükâfatı versin!" (İbn Battûta, 2004: 437). Yine aynı yazar, Kastamonu-Sinop arasında konakladıkları bir ahi tekkesine civar köylerden birinin vakfedildiğini, yolcuların yiyecek masraflarının bu köyden karşılandığını belirtmektedir (İbn Battûta, 2004: 442). Bu kayıtlar, yolculara hizmet vermenin, tekkelerin aslı fonksiyonlarından biri olduğunu göstermek bakımından önemlidir.

Yolcu ağırlamanın, hele ki misafir edilecek kişi itibar sahibi biriye, ahiler açısından bir prestij meselesi olduğunu anlıyoruz. Seyyahın Lâdik'te yaşadıkları bu açıdan çok ilgi çekicidir. Bu belde, Battûya'yı ve maiyetindekileri kimin misafir edeceği konusunda iki ayrı ahi grubu arasında tartışma çıkmıştı (İbn Battûta, 409). Bu çekişmenin sebebinin, ahi grupları arasındaki nüfuz ve otorite mücadelesi olduğu muhakkaktır. Fakat burada bir ilave yapılabilir. Biz, bir yolcu misafir etmek konusunda sergilenen bu ısrarın hiç değilse bir boyutunun, o kimseden farklı bilgi ve haberler edinmek beklentisiyle ilişkili olabileceği kanaatindeyiz.

Ahi tekkelerine itibar sahibi bir konuk geldiği zaman yemek ya da toplantı tertip edildiğini görüyoruz. İbn Battûta bu toplantılarda, meclistekilerle sohbet ediyordu. Bu sohbetlerde hem kendisine gezip gördüğü yerler ve memleketi hakkında sorular soruluyor (İbn Battûta, 2004: 416) hem de misafir olduğu belde hakkında muhtelif bilgiler aktarılıyordu (İbn Battûta, 2004: 423). Seyyah, ahi tekkelerindeki misafirlikleri sırasında büyük yemek ve toplantılara katılmış, tekkenin ve şehrin ileri gelenleriyle sohbetlerde bulunmuştur. İbn Battûta Bursa'da, Ahi Şemseddîn'in zâviyesinde konakladığı akşam verilen ziyafeti özellikle vurgular (İbn Battûta, 2004: 428).

Bu toplantılara ahilerle beraber şehrin ileri gelenleri katılıyordu. Kayseri'deki ahi lideri Emir Ali'nin maiyetinde şehrin nüfuzlu kimseleri yer alıyordu ve dergahtaki toplantılara bu ahilerle beraber başka itibar sahibi kimseler daha katılıyordu (İbn Battûta, 2004: 415). Seyyahın, Bursa'da, Ahi Şemseddîn zâviyesinde konakladığı akşam tertip edilen yemekte hem halktan kimseler hem de ordu kurmayları bulunuyordu (İbn Battûta, 2004: 428).

Bu toplantılar, katılanlar arasında bilgi alışverişi sağlıyor olmalıdır. Meclistekilerin farklı belgelerden gelen yolcularla farklı mevki ve mesleklere sahip kim-

seler olduğuna dikkat etmek gerekir. Böylesi bir mecliste haber paylaşımı da söz konusu olacaktır. İbn Battûta'nın Sivas'ta, ahilerin ve beyleri Ahi Çelebi'nin konuğu olarak tam altı gün kaldığını göz önünde bulundurursak (İbn Battûta, 2004: 417) böyle bir etkileşim kaçınılmaz olacaktır. Bu tip toplantıların dışında, hususiyile İbn Battûta'yı ziyarete gelenler de oluyordu. Balıkesir'de Ahi Sinan zâviyesinde kaldığı sırada, şehrin kadısı ve fıkıh âlimi Musa onun ziyaretine gelmişti (İbn Battûta, 2004: 428).

Bu durumda ahi tekkeleri hakkında şu tespitte bulunabiliriz. Bu tekke ve zâviyeler, mensuplarını, yolcuları ve buldukları beldenin önde gelen şahsiyetlerini bir araya getiren mekânlardı. Çoğu kez akşam toplantıları vesilesiyle bir araya gelen tüm bu kimseler birlikte zaman geçirip, sohbet ediyor ve fikir alışverişinde bulunuyordu. Bu koşullar altında, gerçekleşen toplantı ve sohbetlerde yolcularla belde sakinleri arasında bir haber alışverişi olacağını, bu haber ve bilgilerin kısmen dahî olsa belde sakinlerine ve yolcunun temas kuracağı diğer kimselere aktarılacağını kabul etmek gerekir.

SONUÇ

Ahilik, Geç Ortaçağ Anadolu'sundaki önde gelen teşkilatlardan biridir. XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla uzanan Türkiye Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve kuruluş dönemi Osmanlı Devleti tarihinde, bu teşkilatın çok sayıda bağlısının bulunduğu, ahi önderlerinin buldukları beldelerin nüfuzlu kimseleri arasında yer aldığı ve birçok belde ahi tekkelerinin mevcut olduğu görülür.

Bu tekkeler esas itibariyle ahileri bir araya getiren yerlerdi. Fakat o belde den gelip geçen yolcular da bu tekkelerde konaklıyorlardı. Ayrıca belde ileri gelenleri de yine bu tekkelerdeki toplantılara katılıyorlardı. Dolayısıyla ahi tekkeleri sosyal açıdan önemli buluşma yerleriydi. Bu yönleriyle ahi tekkelerinde bir bilgi akışı yaşanıyordu. Bu bilgi akışının bir parçası olmak üzere muhtelif haberlerin iletilmesi söz konusuydu. Yolcuların tekkelerdeki konukluğu bu açıdan bilhassa önemlidir. Bunların yanı sıra, ahilerin, örgütlü yapılar olarak kendilerine ait kimi haberleşme araçları ve haber kanalları da olması icap eder.

Buraya kadar belirttiğimiz hususlar henüz metodolojik bir deneme mertebindedir. Ortaçağ Türk tarihinin her türden kaynağının kapsamlı olarak tetkik edilmesi yoluyla, Anadolu'daki sosyo-kültürel hayata ilişkin birçok nokta daha aydınlatılabilecektir. İletişim ve haberleşme tarihine ilişkin hususlar da bu cümledir.

KAYNAKÇA

- Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi* (1999), (haz. Abdurrahman Güzel), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ahmed Eflâkî (1995), *Âriflerin Menkıbeleri II*, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- _____ (2001), *Âriflerin Menkıbeleri I*, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aksarayî, Kerîmüddîn Mahmud (2000), *Mûsâmeretü'l-Abbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Cahen, Claude (2000) *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Eyüp Üyepazarıcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çağatay, Neşet (1989), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bayram, Mikâil (1983). "Konevî ile Ahi Evren'in Mektuplaşması", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2.
- _____ (1991). *Ahi Evren ve Ahi Teşkilâtı'nın Kuruluşu*, Konya: Damla Matbaacılık.
- _____ (2006), *Sosyal ve Siyasî Boyutlarıyla Ahi Evren – Mevlânâ Mücadelesi*, Konya
- Hacıgökmen, Mehmet Ali (2002), "Ankara'da Ahi Hakimiyeti (1330?-1361)", *Türkler*, cilt 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed (2004), *İbn Battûta Seyahatnâmesi (I-II)*, (çev. ve haz. A. S. Aykut), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, Halil (2000), "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel – Mehmet Öz, Ankara: İmge Kitabevi.
- Jeanneney, Jean-Noel (1998), *Medya Tarihi*, (çev. Esra Atuk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kazıcı, Ziya (1988), "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Köprülü, Mehmed Fuad (2004), "Türk-İslâm Devletlerinde Resmî Posta ve İstihbârât Teşkilâtı: Berid", W. Barthold, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (çev. Mehmed Fuad Köprülü), Ankara: Akçağ.

- Merçil, Erdoğan (2001), "Anadolu Selçukluları'nda Serbest Meslekler", *Cogito Selçuklular Özel Sayısı*, 145-150.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2000), *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- _____ (2002), *Sarı Saltık, Popüler İslâm'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ocak, Ahmet Yaşar – Suraiya Faroqhi (1997), "Zaviye", *İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özergin, M. Kemal (1959), *Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları*, yayınlanmamış doktora tezi: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Turan, Osman (1997), "Kılıç Arslan II", *İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- _____ (2005a), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- _____ (2005b), "Selçuk Kervansarayları", *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 105-128.
- Şavk, Serkan (2007), *Türkiye Selçukluları Devrinde Haberleşme (XI.-XIII. Yüzyıllar)*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Sjoberg, Gideon (1965), *The Preindustrial City, Past and Present*, New York: The Free Press.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2003), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.